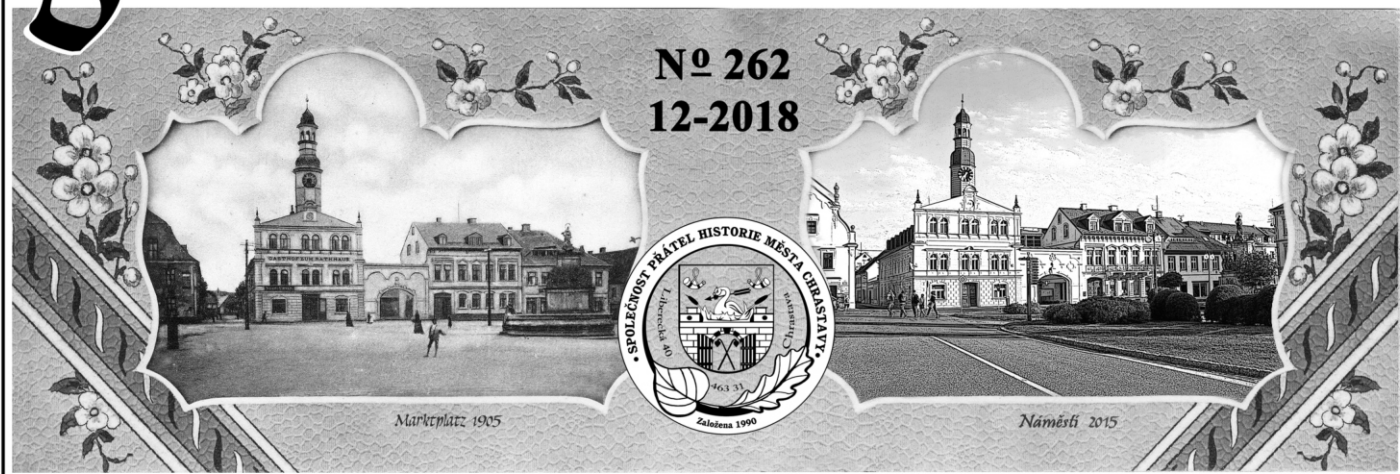

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

№ 262
12-2018

Jednou z činností naší Společnosti je překlad německé knihy **Kratzau – Schicksal einer sudetendeutschen Stadt** (Chrastava – osud sudetoněmeckého města), vydané v Mannheimu roku 1966, jejímž autorem je Rudolf Schwertner, do roku 1945 občan Chrastavy. Již několikrát jsme zveřejnili zajímavé úryvky přeložených textů a dnes vás seznámíme s částí dalšího - s vycházkovým námětem. Můžete porovnat, jak se tehdejší putování (ne)změnilo v dnešní turistiku.

Překlad částí kapitoly *Wer recht in Freuden wandern will.*

Kdo chce putovat s radostí

Půvabná krajina v okolí našeho města nabízela množství cest k příjemným procházkám, oblíbených výletních restaurací a pěkných turistických cílů - počínaje okrajem města, přes sousední obce až ke v dále lákajícím vrcholům Ještědských, Jizerských a Žitavských hor.

Pro každého se něco našlo: pro milovníka kávy a koláčů a živé debaty, jakož i pro žíznlivého milovníka vychlazeného vratislavického piva či plzně i pro toho, kdo hledal vesnický klid, i pro jiného, koho přitahoval čilý ruch většího města, a konečně taky pro milovníky pěší turistiky, kteří směřovali ke svým dalekým cílům s okovanými botami na nohou, těžkým ruksakem na zádech a sluncem v srdci.

V následujícím oddíle procestujeme v duchu, bez nároku na úplnost, okolí našeho rodného města, abychom si ho uchovali stále živé ve vzpomínkách.

Putování do Jizerských, Ještědských a Lužických hor

Doma* jsme si vlastně ani neuvědomili, že poslední výběžky Jizerských hor sahaly až k našemu městu, že celé údolí Jeřice je vyhloubeno v západní části Jizerských hor a že toto krásné lesnaté pohoří má své nejzazší kopce Vysoký, Výhledy a Špičák, které stojí severně a severozápadně od Chrastavy.

Výhledy dávají našemu obrázku rodné krajiny obzvláštní důraz. Malý, tmavý baret smrkového lesa pokrývá čedičový vrcholek hory uprostřed rozlehlých plání.

Výhledy byly jako hraniční hora často navštěvovány z české i saské strany.

Pro nás Chrastavany byly Výhledy něco jako domovská

Výhledy před 100 lety.

hora. Jako Liberečané na Ještěd, tak my jsme chodili na naše Výhledy, i když nebyly zdaleka tak mohutné a neskýtaly tolik vyhlídek jako jejich velký bratr. Ale vždyť to odpovídá i rozdílu ve velikosti těchto dvou měst.

Hodinová cesta vedla nejprve z Chrastavy směrem na Vítkov. Poutník si jistě nezvolil novou silnici, která je prашná, plná zatáček a pro pěšího poněkud nudná, protože se táhne téměř nekonečně dlouhými vesnicemi Dolní a Horní Vítkov. Přinejmenším šel zkratkou po staré vítkovské silnici, kolem rybníka a hřiště, nebo opustil město u chlapecké školy a chorobince a brzy došel po farském příkopu k Vítkovskému rybníku. Vpravo nechal ležet *Schölerpüschl* (Schölerův lesík) a po polních cestách a lučních pěšinách procházel dolnovítkovskými pláněmi. U odlehlých statků *Feldsieberei* odbočil vlevo k údolí Vítkovského potoka, přešel vesnici a pokračoval ve své

* autor v době psaní knihy žil v Německu a „doma“ je Chrastava.

cestě po západním kopci. U kostela, společného oběma obcím, v Horním Vítkově odbočuje malá silnička do Lichtenbergu v Sasku. Poutník po ní kousek jde a už je docela blízko svému cíli.

Bezprostředně před ním se tyčí Výhledy, 567 m vysoké. Poslední výstup ve stínu jehličnatého lesíka je strmý. Konečně je hrbolovitý vrchol zdolán. Tady uvítá poutníka příjemný hostinec s verandou, tak obklopený vzrostlým lesem, že ho zezdola není vidět. Pár stolů je postaveno také venku. Mýtina zve děti ke hraní a dovádění. Lom připomíná dřívější těžbu kamene na stavbu silnic, možná i na základy domů. Výhled do dálí skýtá jen skála za domem. Černošedý čedič s kousky žuly navršený v nepravidelných sloupovitých svazcích, tvoří několik čtverečních metrů šikmé horolezecké stěny, jejíž hrany a rýhy jsou i přes tvrdost kamene uhlazeny nesčetnými podrážkami. Na druhé straně je zlom příkřejší a místy je vidět šestihranný profil čedičových sloupců.

V dávných dobách tu byl tento vulkanický kámen jako plastická hmota vytlačen do výše trhlinami a komíny v okolní žule. Zatímco milióny let všude kolem konaly erozi, tvrdý čedič zůstal stát a volně vyčnívá.

Koruny stromů by brzy znemožnily výhled z tohoto skalního výčnělku, kdyby ty nejvyšší nebyly pokáceny. Člověk přesně neví, jestli má litovat či být rád, že tady nahoře nebyla postavena žádná rozhledna. Výhled do dálí na Jizerské hory, na Ještěd a jeho hřeben, na Lužické hory, do Žitavské kotliny a na blízkou chrastavskou úžlabinu by její existenci ospravedlňoval. Otázkou ale zůstává, jestli by harmonicky zaoblený tvar vrcholku nebyl porušen. Ale o tom není třeba přemítat. Naše Výhledy žádnou rozhlednu nedostaly.

Hranice probíhá těsně pod vrcholem na severním svahu. Proto se kolem Výhledů a přes ně za všech časů hodně pašovalo: sůl a tabák, za zlých časů potraviny. Pašeráci a celníci se předháněli v mazanosti a výdrži. Leckterý batoh musel zůstat napospas, když šlo do tuhého. Kdo u sebe nic neměl, tomu se nedalo přinejmenším pašování dokázat. Za dlouhých nočních pochodů přicházely pořád přes všechny kontroly těžké „Hocken“ do Horního Vítkova, Nové Vsi a Chrastavy. Ale byli také mrtví na obou stranách. Kdo na výzvu nezůstal stát, na toho se střílelo, na druhé straně hrozila celníkovi pomsta pašeráků, kteří ho posměšně nazývali „Fichtelsch...“, protože se skrýval v podrostu horského lesa. O tom by mohly staré poklidné Výhledy vyprávět různé napínavé historky – možná také hostinský na Výhledech.

Pod ním na saské straně leží přívětivá vesnička *Lichtenberg* (dnes Jasna Góra), kterou je možné snadno navštívit – snadno, alespoň co se vzdálenosti týče! Ale s hranicemi se to má tak: kdysi to šlo bez jakýchkoliv formalit – tehdy byla na obou stranách „Svatá říše římská německého národa“. Rozdvojení evropských národů udělalo mezitím netušený pokrok. Tak se táhla podél Výhledů prusko-rakouská hranice, i když německy mluvili jedni jako druzí. Pak z toho byla německo-československá hranice: nové

uniformy, poprvé cizí hlasy kolem Výhledů. Po osmi letech krátké bezhraniční mezihry následovala „mírová hranice“ mezi spřáteleným Polskem a Čechami – a proto byla obzvláště pečlivě strážena. Možná, že nebude ani poslední, pokud budou Výhledy stát, neboť čedič a žula jsou velmi tvrdé kameny.

Ted' ale přeneseme náš pohled zpět z minulosti a necháme jej sklouznout na většího bratra našich Výhledů, na Vysoký. Směrem na východ vzdálen asi hodinu chůze nám ukazuje svůj majestátní kabát z černozeleňého lesa. Svými 639 metry převyšuje Vysoký Výhledy o 72 m a tvoří nejvyšší bod Jizerských hor v chrastavském soudním okrese.

Hrozící mraky ale nabádají k odchodu! „*S termert uff soate mr dou ei dr Krotze*. S bouřkou tady nahoře nejsou žerty. Blesk už jednou zabil hostinského na Výhledech a také širá nechráněná vítkovská pole jsou pro poutníka nebezpečná. Už vícekrát tu byli lidé zasaženi smrtícím bleskem. Tak spěchá poutník svižným tempem dolů na jih. Lehké dunění hromu dává křídla jeho krokům. „*An Friedländschn diebn grummelts schun orndlich!*“ Ale jde se „*zengstdriebrnei*“ (celou cestu) dolů, a tak uběhly necelé tři čtvrt hodiny, než ho přivítaly první chrastavské domy.

Pohled na Chrastavu kolem roku 1940.

Když si připomínáme procházky a výlety kolem Chrastavy, musíme se přenést nazpět do doby, kdy nás ještě nezaplavila vlna motorismu a kdy i větší silnice byly poměrně klidné a pro chodce bezpečné. Tak se dalo dojít do krásně položeného Bílého Kostela po státní silnici, která byla už dlouho asfaltovaná. Když jsme přešli Jeřici po masivním Bílokosteckém mostě v Dolní Chrastavě a dospěli kolem poplužního dvora a Bernigova hostince na první vrcholek, tak už nás lákal k zastávce hostinec „Poslední feník“. Také z tohoto místa se ukázalo chrastavské údolí v celé své kráse; dole leželo vlakové nádraží a Dolní Chrastava, nad ní se vypínal masiv Dlouhé hory a údolím Nisy oddělený masiv Šibeniční a Ovčí hory. Pro mnohé obyvatele Chrastavy, kteří touto cestou museli opustit svou vlast, byl tento pohled také poslední, nezapomenutelný obrázek rodného údolí.

Za „Pfenge“ zůstala silnice na vršku, vedla kolem v parku schované Klingerovy vily s protáhlou hospodářskou budovou. Z této výše člověk hleděl dolů do údolí Nisy a na druhou stranu k lesům, ve kterých ležela schovaná Panenská Hůrka. Velkou zatáčkou začala silnice klesat.

Také v Bílém Kostele nabízely lákající hostince se zahradami jídla, nápoje a zábavu. Hostinec „U pyramidy“ byla asi hospoda horníků. Státní silnice se v Bílém Kostele rozdělila a vedla vpravo přes Grabštejn do Hrádku a Žitavy, vlevo přes Jitavské sedlo a „Windschenke“ do Jitavy a dále do Jablonného v Podještědí. Vedlejší silnice sledovala údolí Nisy do Chotyně, aby přes Donín také skončila v Hrádku nad Nisou.

Sám Bílý Kostel leží po obou stranách Nisy a často trpěl záplavami. Vodní síla řeky ale také vedla k rozvoji průmyslu. Nacházela se tu papírna a některé textilní závody. Jeden z nich přiváděl vodu z Nisy v kilometru dlouhém náhonu až z takzvaného Paradýzu v Dolní Chrastavě.

Asi hodinu na severozápad od Chrastavy leží vesnice Václavice. Patří k nejstarším osadám okresu a je zmiňována ještě před Chrastavou, totiž už v roce 1326, jako farnost. Ve třicátých letech našeho století* tam působil jako farář otec Emanuel Reichenberger, „otec odsunutých“. Václavice jsou asi 5 km dlouhá vesnice bez průmyslu a leží na Václavickém potoce bohatém na pstruhy. Potok pramení na úpatí Výhledů a ústí pod Grabštejnem do Nisy. Okresní silnice vedoucí z Chrastavy prochází vesnicí a pak se rozděluje a směřuje jednak na sever do lázní *Oppelsdorf* (dnes Opolno-Zdrój), jednak vede dále podél potoka přes Grabštejn do Chotyně.

Po oppelsdorfské silnici se můžeme dostat do obce Uhelná, která leží bezprostředně na saské hranici. Poprvé byla zmiňována v roce 1562. Jak název napovídá, vznikla na místě, kde v dávných dobách stál mlýň na dřevěné uhlí. Se starým větrným mlýnem a jedním hostincem byla Uhelná romantické výletní místo. ...

**míněno 20.století*

Překlad J. Masnicová, 2016.

Na překladu knihy pracujeme již 4. rokem, s finanční podporou Města Chrastavy (grant na kulturní a spolkovou činnost) i soukromých dárců.

Kaple v Uhelné 22. 9. 2018.

Výhledy a okolí Vítkova jsme navštívili v loňském roce, letos jsme se vypravili 22. 9. 2018 do Grabštejnského panství. Tento náš výlet jsme začali právě v obci **Uhelná**. Hostinec jsme, ačkoliv bylo počasí pošmourné, nenavštívili, ☹ ale seznámili jsme se zde - kromě dalších historických zajímavostí – s osudem zdejší kapličky.

...

V Uhelné měli dlouho jen malý zvonek, pověšený na mohutné lípě před domem č.p. 4, a teprve v říjnu 1867 tu chrastavský zednický mistr Karl Knesch postavil novorománskou kapli Panny Marie Pomocné.

Nápad na zřízení kapličky vznikl v zimě 1861/1862 v místním hostinci. Původně přitom obyvatelé Uhelné řešili potřebu výstavby hasičárny. Vlastnili totiž stříkačku, která byla nevhodně uložena v dřevěné kůlně. Už v roce 1849 navíc pořídili zvonek, který byl zavěšen ve větvích již zmiňované lípy před domem č. p. 4. Ani jeho umístění nebylo vhodné a při jedné vichřici z lípy dokonce spadl. Stavbě hasičárny však bránil nedostatek peněz. Onoho večera, kdy se v hostinci opět vedla debata na postavení hasičské zbrojnice s věžičkou pro zvon, padl nápad umístit do zadní strany věžičky také výklenek pro oltář nebo alespoň kříž. Přítomný Wenzel Wagenknecht tehdy řekl: „No, tak postavme přece raději hned pořádnou kapli!“

Nápad se setkal se všeobecným souhlasem. Na stavbu se skládali obyvatelé Uhelné, ale přispěl i tehdejší majitel panství hrabě Clam-Gallas.

I s vybavením přečkala kaple obě světové války. Na začátku devadesátých let byla ještě pod střechou, uvnitř byl kůr i oltář, i když v bídném stavu. V roce 1996 byla prodána do soukromých rukou, avšak dále bez udržování chátrala. Po dalších 12ti letech ji v roce 2008 odkoupilo zpět město. Od té doby několikrát usilovalo o získání peněz na její záchranu. Snažení bylo korunováno úspěchem v roce 2016, kdy se podařilo zajistit financování rekonstrukce v rámci projektu „Paměť v krajině Trojzemí“, financovaného z prostředků EU.

Záchrana kaple přišla na poslední chvíli, kdy z ní zbývalo již jen obvodové zdívo a jeden stropní trám.

Rekonstrukce kaple začala v červenci roku 2017 a ještě téhož roku v prosinci byla téměř dokončena. Vycházelo se přitom z dobových fotografií s cílem zachovat charakter kapličky v co možná nejpůvodnějším tvaru s materiálovým řešením vycházejícím z dobových či předpokládaných původních materiálů.

19. července 2018 se do zvoničky kaple vrátil původní poválečný zvon. 26. července 2018 v podvečer byly osazením pískovcového kříže do nejvyššího místa objektu definitivně dokončeny stavební práce.

Slavnostní předání kaple v Uhelné proběhlo v sobotu 4. srpna 2018.

Kam a kudy vedly naše kroky od kapličky dále se můžete dočíst na našich stránkách, které najdete na webu města Chrastavy.

Vážení čtenáři, přátelé historie a obyvatelé Chrastavy, rádi bychom touto cestou poděkovali všem, kteří přispěli k doplnění a rozšíření našeho archivu. Pohlednice, textové dokumenty, reklamní předměty zaniklých firem a podniků, staré fotografie, mapy, knihy ... , které jste nám darovali nebo svolili k jejich naskenování, pomohou k dalšímu poznávání minulosti našeho města a blízkého okolí.

Děkujeme i za informace, které vedly k poznání či dokonce získání cenných archiválií.

Děkujeme i za vaše dotazy, kterými jsme vám mohli pomoci a zároveň prohloubili naši badatelskou činnost.

Rádi přijmeme každou další spolupráci týkající se historie našeho města.

Vaše SPHMCH.

POZVÁNKA NA AUKCI POHLEDNIC.

Již několik let se v Liberci pořádá 2x ročně aukce pohlednic liberecké oblasti. Koná se v Lidových Sadech v Experimentálním studiu pod taktovkou dražebníka pana Pavla Vursta.

Na minulé aukci, která se konala 23. 6. 2018, bylo nabízeno kolem 350ti položek, ceny pohlednic se pohybovaly od 70,-Kč, průměrná vydražená cena bývá 250,-Kč - 400,-Kč, nejdražší položky však mohou dosáhnout až 2.100,-Kč. Na každém setkání se dají sehnat také zajímavé pohlednice Chrastavy.

Vážení milovníci historie. Přijďte se podívat v sobotu 8. prosince t.r. od 8,00 hodin do Experimentálního studia v Liberci. Určitě nebudete zklamáni.

sběratel a člen SPHMCH Zdeněk Šimek

Krásné
a lásky plné
vánoční svátky.

Šťastný
a spokojený
celý příští nový rok.

Bulletin společnosti přátel historie města Chrastavy

Nº 262 bylo vydáno v prosinci 2018

Vydává jako přílohu Chrastavských listů a pro svoji potřebu Společnost přátel historie města Chrastavy.

Toto číslo připravili: Jana Zahurancová, Petr Medřický, Zdeněk Šimek

Překlad z němčiny: J.Masnicová

Napsat nám můžete na e-mail: sphmch@volny.cz

